

Konfliktning ijtimoiy roli va funksiyalari

O'ng'arov Fayzullo To'lqin o'g'li

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali Ijtimoiy ish ta'lim yo'nalishi talabasi; e-mail: ongarovfayzullo@gmail.com

Maxmudova Gulnora

Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali Ijtimoiy ish ta'lim yo'nalishi talabasi; e-mail: maxmudovagulnora93@gmail.com

Ilmiy raxbar: Abbosova Maftuna Subxonovna

*Raqamli texnologiyalar va iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi, P.H.D
e-mail: maftuna08011993@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushu maqolada jamiyatimizda insonlar orasidagi konfliktlar, konfliktlarning ijtimoiy hayotimizdagi ahamiyati va kundalik hayotimizdagi konfliktlar, shuningdek, konfliktlar kelib chiqish sabablar va uni hal qilish yo'llari haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Konflikt, nizo, ijtimoiy, shaxs, funksiya, jamiyat, yoshlar.*

Kirish.

Jamiyatdagi konfliktlarni chetdan ko'rinishiga qarab, oddiy bir so'z bilan u yoki bu konflikt deb izohlab qo'yish mumkin. Biroq o'sha konfliktni bartaraf etish yoki nazariy- tahliliy jihatdan o'rganish jarayonida uning naqadar serqirra ekanligiga amin bo'lamiz. Konfliktlar tabiatining ana shunday ko'p qirrali xususiyatiga ega ekanligi uni tahliliy jihatdan o'qib o'rganishda ham ma'lum qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi tabiiy holdir. Konfliktlar tabiatini bilish har bir inson uchun o'ta muhimdir. Zero, hech bir insonning hayot soniyalari qarama-qarshiliklarsiz bo'lmaydi. Bu hayot qonuniyatidir.

Asosiy qism.

Biz konfliktlarni kundalik hayotimizda deyarli har kuni uchratamiz. Konfliktlar uyda, maktabda, ko'chada, o'quvchilar orasida, tinglovchi va o'qituvchilar, yoshi kattalar va yoshlar o'rtasida, jamoa a'zolari o'rtasida paydo

bo`lishi mumkin. Konflikt tabiiy hodisadir. Konflikt- oddiy hol. U har kuni biz bilan hamroh va hayotimizga tegishlidir. Konfliktlar, odatda, ko`p vaqtlar odamlar birga bo`ladigan hollarda, ya`ni uzoq muddat bir-birlari bilan psixologik va ruhiy muloqotda bo`ladigan hollarda, ular ma`lum muddat o`zaro birga bo`lishga majbur bo`lgan paytlarda ko`proq sodir bo`ladi.¹

Konflikt o`zi nima? “Konflikt” atamasi “Nizo” tushunchasining dastlabki ekvivalenti sanaladi. Bu fan o`rganuvchi ob`ektlar nimalardan iborat? Konfliktlarni kelib chiqishini, sabab va oqibatlarini o`rganuvchi fan **“Konfliktologiya”** bo`lib, u lotincha **“conflictus” – to`qnashuv, “logiya” – ta`limot** demakdir. Demak, to`qnashuv haqida ta`lim berish, ya`ni to`qnashuv haqidagi fan hisoblanadi.

Konfliktologiya- jamiyatdagi ijtimoiy konfliktlar dinamikasi, ularning sabablari, shuningdek, konfliktlar tipologiyasi formalarini hamda konfliktlarni bartaraf etishning nazariy ilmiy asoslarini tadqiq etuvchi fan.

Konfliktologiyaning ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi. Hattoki Konfutsiy ham o`z so`zlarida g`azab va takabburlik va ular bilan to`qnashuvlar odamlarning tengsizligi va bir-biriga o`xshamasligini keltirib chiqaradi, deb ta`kidlangan. U: “Kambag`alning o`zida g`araz bo`lmasligi qiyin, boyning kibrli bo`lmasligi oson”.²

Ijtimoiy konfliktlar hayotimizda real voqelikka aylandi. Kishilar konfliktlar bilan tinimsiz kurash olib boradilar, lekin ular haligacha ijobiy tomonga hal etilmay, balki ortib bormoqda. Kishilik jamiyatida konfliktlar: yakka va guruhiy, etnik, davlatlararo darajalarda yuz beradi. Ijtimoiy konfliktning o`ziga xosligi shundaki, shu sanab o`tilgan darajalarning har birida u yoki bu huquqiy normalarni bajarish (tadbiq etish) yoki bo`zish va tegishlicha jismoniy va ijtimoiy shaxslar o`rtasida huquqiy munosabatlarning yuzaga kelishi, o`zgarishi va tugatilishi bilan bog`liq.

¹ J.S. Quchqorov. Konfliktologiya. O`quv qo`llanma, “Durdona” nashriyoti Buxoro-2023. 10-b.

² . Konfutsiy. Suhbatlar va hukmlar. – Sankt – Peterburg: Kristal, 2001-y. 67- bet.

Konflikt – o`zaro qarama-qarshi bo`lgan ziddiyatli manfaatlar va munosabatlarning ochiq to`qnashuvidir.

Konfliktning yechimini topish – konfliktli vaziyatni yo`qotish hamda u yuzaga keltirgan munosabatlarni to`g`ri yo`lga solish bilimlari va ko`nikmalari majmuidan iboratdir³.

Konfliktning ijtimoiy hayotimizga ta`sir ijamiyat va inson hayotining barcha sohalarida kuzatiladi. Ijtimoiy konfliktlar konfliktologiyaning markaziy obyekti ya`ni yadrosi hisoblanib, u esa shaxslararo konfliktlar hisoblanadi. ⁴

Ijtimoiy konflikt sabablari:

- 1) moddiy resurslar;
- 2) o`ta muhim hayotiy ko`rsatma(ustanovka)lar;
- 3) hokimiyat vakolatlari;
- 4) ijtimoiy tuzilmadagi maqom-vazifaga oid farqlar;
- 5) shaxsga doir (emotsional-psixologik) farqlar va h.k.

Ijtimoiy hayotning tashkil etilganlik darajasiga ko`ra konflikt turlari:

- 1) global;
- 2) mintaqaviy;
- 3) davlatlararo;
- 4) elatlararo;
- 5) sinflararo yoki jamiyatning turli tabaqalari o`rtasida;
- 6) guruhlararo;
- 7) partiyalararo;
- 8) shaxslararo siyosiy, mafkuraviy, ma`naviy.

Konfliktning ijtimoiy hayotga ta`siri jamiyat va inson hayotining barcha sohalarida kuzatilishini oydinlashitirib aytadigan bo`lsak unga funksiya tushunchasini kiritishimiz lozim. Bu tushuncha bir tomondan jamiyat hayotida ijtimoiy konfliktning umumiy ahamiyatini, boshqa tomondan esa, ijtimoiy konflikt bilan ijtimoiy hayotning boshqa jihatlari (komponentlari) o`rtasidagi

³ Karina V. Korostelina and Simone Lassig. *Historiy Education and Post- Konflikt Reconciliation*. USA Canada.Routledge, 2013.

⁴“Pedagogik Konfliktologiya” O`quv-Uslubiy Majmua. Namangan- 2023. 10-b.

bog`liqlikni ifodalaydi. Funksiya deganda konfliktli munosabatlar ijtimoiy oqibatlarining muayyan majmui tushuniladi. Konflikt funksiyalarini ijtimoiy hayotning ikki asosiy sohasiga qarab ikkita katta guruhga bo`lish mumkin: **moddiy** va **ma`naviy**. Moddiy funksiyalar har tadqiqotchi konfliktlar, shu jumladan ijtimoiy konfliktlar ham asosan ijtimoiy hayotning iqtisodiy tomonlari bilan bog`lik bo`lganlari bois namoyon bo`ladilar. Bu bog`liqlik moddiy manfaatlarda, foyda ko`rishda, shuningdek ijtimoiy yo`qotishlarda, zarar ko`rishlarda ifodalanadi. Moddiy funksiyalar faqatgina konfliktning halokatli oqibatlarida namoyon bo`lmaydi. Ba`zida ular yaratuvchilik mazmuniga ham ega bo`ladilar. Konflikt jarayonida taraflardan biri konflikt boshlanguniga qadar o`z tasarrufida bo`lgan moddiy qiymatlarni qo`lga kiritishi mumkin. Boshqa tomondan, konflikt moddiy ishlab chiqarishni rivojlanishida umumiy yuksalishga olib keluvchi ijtimoiy kuchlarning qayta taqsimlanishiga yordam qilishi mumkin.

Konfliktlarning jamiyat ma`naviy hayotiga ta`siri beqiyosdir. Bu yerda konfliktlar ma`naviy sohada tub va tez sodir bo`ladigan o`zgarishlarning rag`batlantiruvchi vositasi rolini o`ynashi mumkin. Ular hodisalarga odatda bir tomonlama baho berish jarayonini to`tatib, ijtimoiy hayotga boshqa tomondan, ijtimoiy e`tibordan chetda qolgan xususiyatlarini anglab olib qarash imkoniyatini yaratadi. Shaxslararo konfliktlar uning ishtirokchilari ruhiy holatiga jiddiy ta`sir eta oladi.

Shular bilan bir qatorda konfliktning ijtimoiy organizmi xususiyatlaridan kelib chiqadigan konflikt funksiyalari ham mavjud.

Konfliktning bunday funksiyalariga quyidagilar kiradi:

- 1.Ogohlantiruvchi funksiya.**
- 2.Axborot funksiyasi.**
- 3.Differensiatsiyalash funksiyasi.**
- 4.Dinamik funksiya.**
- 5.Informatsion funksiya.**
- 6.Din tavsifi tuzilishi funksiyasi.**

Xulosa:

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, konflikt tabiiy hodisadir. Har bir inson konfliktlar bilan to`qnash kelishi aniq bo`lganligi sababli konfliktlar haqida keng bilimlarni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan, bugungi yoshlarga nafaqat yoshlarga balki, katta yoshdagi insonlarga ham konfliktlar to`g`risida nazariy va amaliy bilimlar, amaliy ko`nikmalar hosil qilish, yoshlarni hayotga tayyorlash, ularni jamiyatdagi o`z o`rnini va mavqeiga ega bo`lishida zarur ehtiyoj ekanligini anglagan holda, ana shunday bilimlarni targ`ib qilish bugungi kundagi eng muhim va dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Quchqorov J.S. Konfliktologiya, O`quv qo`llanma, "Durdona" nashriyoti. Buxoro-2023.
2. Karina V. Korostelina and Simone Lassig. History Education and Post-Conflict Reconciliation. USA Canada. Routledge, 2013.
3. "Pedagogik Konfliktologiya" O`quv- Uslubiy Majmua, Namangan-2023.
4. Axmedova M. Pedagogik konfliktologiya. T.: Adabiyot uchqunlari, 2020.